

ԱՂԲԻԻՐ

ՄԻԱՄՍԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

ԵՒ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԵՅԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

№ 10

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

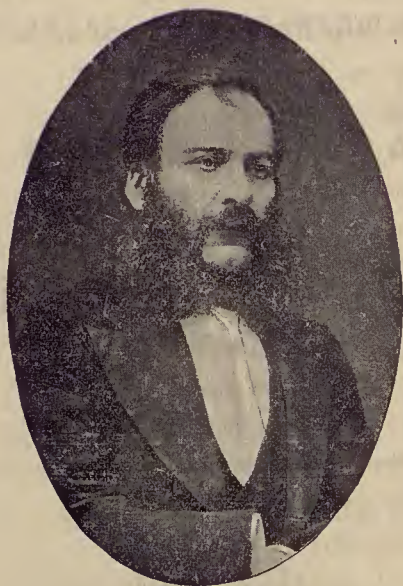

ԹԻՖԼԻՉ

ՅՈՂԿԱՆՔՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ ՏՊԱՐԱՆ

ՕՐԲԻԼԱՆ ՓՈՂՈՅ, ԼՁ 1/2

1889

«ԱՂԲԻՐԻ» ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱԼՔՈՄ

† ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԲԱՂԱՍՅԱՆԸՆ

ՏԻՒՖԱՆԻՔԻ

(ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂ)

ռիփսիկը նշանել էր
 Իր մի աղջիկ տիկինիկին,
 Պէտք է շինէր բազր ու բաժինք
 Պէտք է գուգէր հարսնացւին.
 Օր ու գիշեր աշխատում է
 Մեր Հռիփսոն անգաղար,
 Ինչէր ասես որ չի կարում
 Կտորներից անհամար.
 Տարիներով տանը պահած
 Չըթի պատառ չըմնաց,
 Ինչ կար մաշած կամ կիսամաշ
 Բաժինքումը կուլ գնաց.
 Ահա եկան խնամիքը
 Անօն, Եղսօն ու Նուշին,
 Պիտի տեսնեն նոր բաժինքը
 Որ պսակեն տիկինիկին.
 Խնամիքը նստոտեցան
 Տան գաւթումը ծալապատակ,
 Հռիփսոն նրանց թէյ է տալիս
 Ինքնաեռից անչատակ.
 Կոտրած շիշ է ինքնաեռը,
 Բաժակները խեցատներ,
 Հաքարի տեղ քարի մանրունք,
 Բայց խմում են մեր հիւրեր:
 Բաւականին օդ կուլ տըւին,
 Կում անելով թէյի տեղ,
 Իրանց օրում չէին խմած
 Այսպէս եփած թէյ համեղ:

Պաօշները լրպտեւով՝
Թէչի տարքը վերցրին
Տեսակ-տեսակ քաղցրաւենիք
Կոտրած խոնչով մօտ բերին.
Մի խնձոր էր մաս-մաս արած,
Ինչպէս Հաղորդ փրկութեան,
Գլխիկն էլ աւլի շիւղ էր,
Նրանով կերան քաղցրացան:

— Բաժինքը բեր, խնամի Հուռի, —
Ասաց մէկը նրանցից, —
Ութ տարեկան պառաւ Եղսօն,
Որ մեծն էր ամենից:
Հռիփսիկը զրաւ մէջ տեղ
Մի բաւական մեծ բօխչա,
Առաջ Հանեց ցանցով գործած
Մի մատնաչափ խալիչա,
— Զատ սիրուն է, ասաց Եղսօն,
Դաւար կենան մատները,
Իսկ Աննիկը չըՀաւանեց,
Թուի են, ասաց, թիկերը.
Բայց կողէնքին Հաւանեցին,
Խաս կտորից էր կարած,
Բալիշները բմբլով լցած,
Յուլունք կոճակներ արած.
Մախմուր երեսը մութաքի,
Արբէշումի փնջերը,
Նախշուն վերմակը ատլատի
Իսպառ տարաւ խելքները:
— Ապրի, ապրի Հռիփսիկը, —
Մեր խնամիքն ասացին,
Ամեն կտոր վերցընելիս

«Բարով մաշեն» կրկնեցին.
 —Տեսէք, ասաց Հռիփսիկը,
 Դեռ էլի կան շատ բաներ.
 Մէջ տեղ բերաւ հազար ու մէկ
 Մանր-մոլոր կտորներ:
 Սխալտակեղէն ունէր կարած
 Մի դիւթինից էլ աւել,
 Եւ այդ բոլորն ինքն իր ձեռքով
 Լըւացել էր, օսլայել:
 Բանի՛ թղթի արկղիկներում
 Բաներ ունէր դարստատած,
 Արծաթեղէն ու ոսկեղէն
 Բայց ոչ մետաղ ժանգոտած.
 Սոխի կճպից ոսկեղէնն էր,
 Սխտորինից արծաթին,
 Փող էլ ունէր սոխի կճպից
 Տասը ոսկի շատ դեղին . . .

—Դէ բեր, դէ բեր մեր հարսնացուն,
 Տեսնենք ինչպէս ես զուգել,
 Տեսան հարսին, շատ սիրուն էր,
 Բայց սկսան շըշնջել.
 Խնամիքոնց մէկն ասում էր. —
 Դեղ է քսել երեսին,
 Միւսն ասում էր. ոչ, երեսը,
 Դէմ է արել կրակին:
 —Տեսէք, ասաց Հռիփսիկը,
 Ահա աղջիկ փաշփաշա,
 Ունքերը խաս արբէշում է,
 Նախշուն աչքերը շուշա.
 Կրծքի քորոցն աւամանդ է,
 Իսկ ճակտինը զուտ ոսկի,

Անկշի օդերը զմրուխտ են,
Մատնիքները փերուզի.
— Զատ մի գովիր, քորոցներ են
Տեսակ տեսակ գոյներով,
Անցեալ օրը չարչի Գէւոն
Տասն էր տալիս մի հացով. . .

— Բաւական է, բերէք տղին
Նստեցրէք միասին,
Նարօտ բերէք կանաչ-կարմիր,
Կապենք վզերն երկուսին.

Եղածն հանեց իր ծոցիցը
Մեր տիկնիկի նոր փեսան
Մէկն իր ձեռքը զուռնա շինեց,
«Գո՛ւ-դո՛ւ» կանչեց բարձրաձայն.
Հաւաքւեցան աղջիկ տղայ,
Երգ երգեցին, պարեցին,
Ինչպէս կարգն էր հարսնիքի՝
Պակաս բան չըթողեցին:

Խաղացէք, ո՛վ մանուկներ,
Հատ խաղացէք,
Միայն տիկնիկ և թէ բաժինք
Ձեր իսկ ձեռքով շինեցէք. . .

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆՅ

ՌՈՒՍՏԻՄ ԵՒ ԶՈՀՐԱԲ

9.

Լինչդեռ Զոհրաբը կազդուրիչ քնով՝ հանդիստ էր տալիս իր մարմնին, Ռուստէմը զինագուլից օգուտ քաղեց՝ գնալու մօտակալ հովիտը, ուր երբեմն մի տարօրինակ հանդիպումն էր ունեցել, որ և այսօր նորից լիշեց։ Այն ժամանակ—թերևս մի քսան տարի առաջ— Ռուստէմն այնքան զօրեղ էր, որ նեղութիւն էր զգում իր ուժից, և այն քարուտ ձորը զնալիս այնպէս ծանր էր ոտք գնում, որ ամեն մի քալին խրվում էր պինդ դետնի մէջ մինչև իր պճեղհները։ Այն ժամանակ էր, որ յանկարծ մի զուարթ ծիծաղ լսեց նա, և աչքերը վերցնելով մի ողի նշմարեց, որ նոյն ձորի շահապն էր։ «Ռուստէմ», ասաց շահապը, «այդ ոյժը, որ տուել է քեզ մայր բնութիւնը, անչափ շատ է մէկի համար։ Դա քեզ բնաւ օգտակար չէ, այլ ճնշում է քեզ։ Դրա մի մասը դու ինձ տուր. ես կրպակեմ, և երբ որ քեզ պէտք լինի, կըղաս, նորից յետ կ'առնես»։

Փահլէվանը տուաւ շահապին իր զօրութեան աւելորդ մասը, որ նա պահէ։ Այժմ զնում էր յետ ուղելու այդ պահ տուած բարիքը, որովհետև վախենում էր իր ամբողջ զօրութիւնը ձեռք չըբերած կռուի դուրս գալ Զոհրաբի դէմ։

Չահապը նրա ձայնը լսեց թէ չէ՝ յառաջ եկաւ և ասաց. «Լաւ կ'անես, որ զօրութեանդ այդ մասն ինձ մօտ թողնես՝ այս ժայռի ծերպի մէջ։ Այստեղ նա աւելի ապա-

Հով կըմնայ, քան ձեռքումդ: Այս ծեր Հալօք ինչո՞ւ ես ուզում բեռնաւորել քեզ դրանով»:

«Յետ տուր», Հրամայեց փահլէվանը. «այսօր ես կարօտ եմ բոլոր ուժիս, որ ստացել եմ բնութիւնից: Տո՛ւր, ասում եմ, և մի ստիպիր որ սպասեմ»:

«Թող կամքդ կատարուի», պատասխանեց շահապը. «դու կըստանաս պահ տուած ոյժդ, բայց իմացիր—դա քեզ բախտ չի բերիլ: Այդ առայդ զօրութիւնը միայն փորձանք կըբերէ քեզ, որովհետեւ չէ յարմարուած Հասակիդ, և միայն երիտասարդ կտրճին է վայելուէ...»

Մինչ Ռուստէմն ու շահապն իրար հետ այսպէս վիճում էին, պատանի Զոհրաբը քնով կաղկուրուած վեր կացաւ իր տախտից: Այժմ ոչ մի սողաւարտ չէր զարգարում նրա գլուխը, ոչ մի զրահ չէր թաքցնում նրա հուժկու անդամների գեղեցկութիւնը: Մի քսան տարեկան երիտասարդի էր նմանում նա: Այդպէս մօտեցաւ նա Բարմանին և ասաց.

«Այն առիւծի պէս ուժեղ մարդը, որի հետ նորից պիտի կռուիմ, զօրութեամբ ինձ հաւասար է: Նրան տեսնելիս՝ մի անասելի զգացմունք է վառվում սրտիս մէջ: Ես չեմ կարող, ես անգօր եմ ՚ի բաց վաճել այս միտքը, թէ՛ նա է իմ Ռուստէմ Հալըր: Ո՛հ, Բարման, աղաչում եմ քեզ, ասա ինձ այդ դիւցազնի անունը: Անուանիր ինձ այդ մարդուն, որ ես գարշելի Հայրասպանութեան ոճիր չըգործեմ: Դեռ մի քանի ըոպէ առաջ նրա գրկի մէջ տեսայ ինքս ինձ երազումս, որ այնպէս քաղցր էր և զմայլական: Ո՛չ, ես չեմ կարող այդ մարդու հետ զուլարել»:

Առաց և զայրութեամբ դէն ձգեց սուսերը. իսկ Բարմանը, որ Աֆրազիաբին տուած խոստումը չէր մոռացել, հեղնական ժպտով պատասխանեց յուզուածին.

«Տղայական բան է թւում ինձ այդ երազդ: Դո՛ւ այդ հսկաչի զրկում... զուցէ մօրդ ստինքն էլ դիւած լինիս ե-

րագումդ: Այդպէս են ահա երեխայի երազները. տղամարդն ուրիշ երազներ կրտեսնի... Եւ դեռ ինչէ՛ր պիտի լսեմ: Կամենում ես լնտ կանգնել արդէն սկսուած մենամարտից՝ միայն նրա համար, որ չեմ կարող ասել քեզ այդ լրտեսի անունը: Նա քեզ արդէն սպասում է և անշուշտ երկչոտ կ'անուանէ քեզ երկու բանակի դէմ յանդիման, եթէ չըզտնէ քեզ ժամադիր եղած տեղում... Այդպիսի նախատինք կրելուց յետոյ՝ դու ինչպէս պիտի յուսաս արժանի որդի երևնալու մեծ Ռուստէմին: Եւ ես հարցնում եմ, ինչ նշանակութիւն ունի անունն ասածդ ռազմի մէջ: Գետնով տուր այդ ծերին, դիր ծնկներդ նրա լանջին և ապա թէ հարցուր իր անունը. այս է մենամարտի հին կարգը»:

Նենգամիտն այդպէս խառնեց ճշմարիտն ու սուտը:

Նա իրաւ կարողացաւ Զոհրաբի արիւնը բորբոքել և նրա պատուասիրութիւնը զրգուել: Թշուառ պատանին, խեղդելով սրտի մեղմ զգացմունքը, հեծաւ իր ձին և արձակուած նետի նման թռաւ իր եղկելի հօր ընդդէմ:

Ապշած նայում էր Զոհրաբը հակառակորդի երեսին, որովհետեւ երեկուայ ասպետը կարծես թէ մի թովչութեամբ փոխուած էր թուում իր աչքին: Արդեօք երեկոյեան վերջալուսի ցոլմունքն էր, որ այնպէս մատաղ էր երևցնում նրա հասակը... Զոհրաբն ասեւ թէ իր յատուկ դէմքը տեսնում լինէր հայելու մէջ... Այդպէս, այո, ճիշդ այդպէս պիտի երևնար իր դէմքը, եթէ միայն փոքր ինչ աւելի հասակ ունենար:—Մայրն էլ միշտ այդպէս էր նկարագրել պերճ հսկային, որ մի անգամից հրապուրել էր իր սիրտը, հետը սիրով ամուսնացել և մի քանի ժամից յետոյ՝ նրան սգաւոր ու մենակ թողել: Դարձեալ մի անգամ հրատապ փափագ զգաց պատանին՝ ընկնելու այդ մարդու գիրկն և գոչելու հայր ի կ, ինչպէս որ արել էր երագում: Այլ ևս մի անգամ մօտեցաւ նա Ռուստէմին, մեկնեց աջն և ա-

սաց Հազիւ սքողուած յուզմունքով. «Ասանունդ, ուր
փահլէվան: Աղաչում եմ, յայտնիր ինձ տոհմանունդ: Մին-
չև այժմ ես ՚ի գուր, Հանգիստս կորցնելով, աշխատեցայ
իմանալու այդ բանը, բայց ոչ ոք չասաց. խնդրում եմ—
գոնէ դո՛ւ լրումն տուր փափագիս»:

Այսպիսի գորովալիւ խնդրից յետոյ՝ Զոհրաբը դիւցազ-
նի դժկամակ լռութիւնը տեսնելով, մեղմ ու Հանգարտ
ձայնով աւելացրեց. «Չըլինի՞ թէ փոշմանած լինիս, որ
երէկ ազգականիս սպանեցիր: Ե՛կ, կամացուկ ասա ինձ,
թէ ներողութիւն ես խնդրում ինձնից, և ես սիրով կը
մոռանամ մինչև այժմ պաՀած ոխս»:

Սակայն ինչպէս որ զարնանալին բոբջները յան-
կարծակի թարշամում են բքաբեր ցրտից, այնպէս էլ Զոհ-
րաբի գորոված սիրտը սառեցաւ Հակոբակորդի սուր խօս-
քերից:

«Այդպէս չէր մեր պայմանը», ստաց ոտիւր խնդալով.
«դու գղջացած ես երևում՝ ինձ մենամարտի կանչելուդ Հա-
մար. բայց տեսնում ես, որ ես արդէն գօտևորուել եմ մեր
գուպարը նորոգելու: Եթէ ուրեմն երկչոտներից մէկը չես,
երկարախօս մի լինիլ, և գործ ցոյց տուր: Դու շուտով կըլսես
անունս. բայց չեմ կարծում, որ դա քաղցր Հնչէ՛ ականջիդ»:

Զոհրաբը փոթորկուելով մի կողմ թռաւ, և ըմբիշ-
ներն երկու կատաղի առիւծների պէս իրար վրայ յարձա-
կուեցան: Նրանց երկու մարմինները դարձան կարծես մի
մարմին՝ մի Հսկայական ոտուար մարմին, զրկուած չորս
Հոժկու բաղուկներով: Ճնշուած կուրծքերի թաւանչն ու
Հեքը Հեւուից անգամ լսվում էր և գետնի աւաղը քրտնա-
խառն արիւնով թրջվում. բայց դուպարողներից և ոչ մի-
նը տեղի չէր տալիս միւսին: Սակայն յանկած Ռուստէմն
իր ձեռքերն արձակեց, աջովն բռնեց որդու գօտուց և
ինչպէս որ ծծկեր մանկան վեր-վեր է թաքնում դա-
յեակը, այնպէս էլ նա մի դերմարդկային ցնցումով օդի

մէջ ճօճեց հոր պատանուն: Մի սոսկման ճիչ լսելի եղաւ Սպիտակ բերդից—ցնծութեան աղաղակ տուին իրանեան վրաններից—գոռում, դոջում, կանչ ու կառանչ բլրաւոր կոկորդներից,— և զետին տապալուեցաւ Զոհրաբը: Ռուստէմը չոքեց նրա լանջքի վրայ, դաշոյնը շողաց իր ձեռում և շանթի պէս պատանու կուրծքը մխուեցաւ...

Զոհրաբը տկար ձայնով հեկեկաց.

«Գոնէ այժմ ասա ինձ, ի՞նչ մարդ, անունդ: Ինչպէս որ այժմ քո դաշոյնն ինձ դիպաւ, այնպէս էլ Ռուստէմի սուրը մի օր անշուշտ քեզ կը դիպչի: Անհնարին է, որ արեանս վրէժը չըհանէ քեզնից Ռուստէմ հայրս, որովհետեւ դու սօլանեցիր Թէհմինայի և նրա որդուն»:

Այս խօսքերը մահաբեր սլաքների պէս Ռուստէմի սիրտը խոցեցին, և նա զարհուրած յետ ցատկեց:

«Ի՞նչ էր, որ թոթովեց այս մանուկը. ա՛յ եղկելի, ի՞նչքեր են, ասացիր, ծնողներդ»:

Պատանին վերջին ոյժը հաւաքելով, հպարտութեամբ բացազանչեց.

«Ես Զոհրաբն եմ՝ Ռուստէմ փահլէվանի և Սեմէն-զանի արքայադուստր Թէհմինայի միակ որդին: Մայրս ինձ իմ հօր մօտ ուղարկելիս՝ տուել էր ինձ մի ոսկէ ապարանջան, իբրեւ նշան: Այդ թանգագին յիշատակն ահա կրում եմ սրտիս վրայ, և ոչ թէ բազկիս վրայ, ինչպէս որ մայրս էր ասել: Ես կարծում էի, թէ սրտիս վրայ աւելի լաւ կը պահպանուէր պատերազմի միջոցին»:

Թշուառ հայրը դողդողալով որդու հաղուստը պատուեց և ահա տեսաւ նրա սրտին խրուած դաշոյնը, և դրան հուպ՝ ոսկէ ապարանջը, որ ոռոգուած էր արիւնով:

«Զոհրաբ, Զոհրաբ, որդե՛սկ իմ: Ա՛յն ինձ, ես սպանեցի քեզ», գոչեց Ռուստէմը մի այնպիսի աղիոգորմ հեծութեամբ, որ կարելի էր առիւծի մռնչման պէս որոտաց. յետոյ յաղթանգամ դիւցազներ, միանգամայն ուժասպառ,

երերուելով փռուեցաւ հոգեվար որդու մարմնի վրայ: Որդին լսեց հօր ձայնն և արեգական փայլի նման երջանկութեան ժպիտ ցոլաց իր գեղեցիկ դէմքի վրայ:

«Հայր իմ, ես գտայ քեզ», մրմնջեց նա. «ահա հանգչում եմ գրկիդ մէջ, ինչպէս որ երազել էի: Լսեցէք, լսեցէք, իմ բարեկամներ—Ջոհրաբը գտաւ իր Ռուստէմ հօրն և հանգչում է նրա գրկում»:

Նա, երանաւէտ ժպիտն երեսին, աչքերը խփեց, և Իրանի ու Թուրանի զօրականներն անբարբառ կանգնած մնացին նրա անշնչացած մարմնի շուրջը: Ոչ ոք չէր յանդգնում ձեռք վերցնել Ռուստէմի դէմ, մինչև որ նա ինքն, ասես թէ մի խոր քնից զարթնելով, մեռածին իր գրկիցը վայր դրաւ և հանգարտ ոտքի կանգնեց:

«Տեսէք, իմ Իրանի և Թուրանի իշխաններ», ասաց նա տատանուելով. «տեսէք և յայտնեցէք ձեր տիրոջը, թէ ի՜նչ արաւ Ռուստէմը մեր Իրանի փառքի համար: Քէչքաւուս շահի սիրուն՝ նա իր միակ որդուն սպանեց: Ոչ մի մահկանացու չէ կարող սրանից աւելի թանգ դռն բերել իր արքային, և այս գործով Ռուստէմի պաշտօնն էլ վերջանում է: Պատմեցէք շահին, ինչ որ տեսաք. արշաւանքն աւարտած է: Գնացէք—թողէք Ռուստէմին իր որդու հետ»:

Նա հրամայական նշան տուաւ, և սգաւոր աւաղները հեռացան: Ռուստէմը մենակ մնալով, մինչև լոյս պահապան նստաւ իր և Թէհմինայի որդու մօտ:

10.

Արշալուսին վրայ հասաւ Բարմանն և սկսաւ խօսել զլուցազնի հետ, որի զօրութիւնը մի զիշերում բեկուել էր, և ընդ միշտ: Նրա նախկին և նոր զգեցած զօրու-

Թիւնը շիջել էր Զոհրաբի վերջին շնչի հետ միասին, և այժմ Ռուստէմը քամակը կոր մի ծերուկ էր՝ տխուր նըստած անշունչ որդու մարմնի մօտ:

Այսպէս գտաւ նրան և Քէյքաւուս շահը, որ արեւ ծագելուն պէս մօտեցել էր պատնէշին: Կարեկից սրտով նա ասաց. «Ո՛վ Ռուստէմ, ի՞նչ լուստտուղ իրանի, ի՞մ պետութեան փահլէվան, որ հարիւր անգամ մահ ես տեսել աներկիւղ, վեր կաց, ապարդիւն ողբ ու լացով մի մաշուի: Լաւ է քեզ, որդեկիդ գիահանքը պատրաստենք: Ես կամենում եմ այնպիսի շքով պատուել նրան, ինչպէս որ կրպատուէի իմ հարազատ զաւակին: Սաբուլխատանի իշխանին վայել է ոսկուց ու մարմարիոնից շինուած շիրիմ ունենալ, և կ'ունենայ: Իսկ դու սգալուց դադարիր և քեզ իմ ոսկէ վրանը, որպէս զի մնացածը միասին խորհենք»:

«Է՛լ խորհելու բան չըկայ», ասաց Ռուստէմը. «Բարման տաճիկը Թուրանի և Սեմէնգանի զօրքերը թող չետ տանէ, որովհետեւ նրանք Զոհրաբի սիրուն էին այտտեղ եկած. և դու, ի՞նչ շահ, թոյլ կըտաս, որ խաղաղ մեկնին, — ա՛յս է վերջին խնդիրս: Իսկ որդուս թաղման հանդերձանքը ներիր որ ես ինքս կատարեմ: Վերցուր բանակդ և թող միայն իմ վրանն և թիկնապահ զինուորներս»:

Դիւցազնի պատիւը յարգելու համար՝ նրա կամքը կատարեցին: Նոյն իսկ օրուայ երեկոյին նա արդէն մեռնակ էր իր Սեւարդ եղբօր և մի քանի հաւատարիմ ընկերների հետ: Այժմ նա հրամայեց ոկկեհուռ զգեստ հագցնել իր որդուն և պատել նրան ծաղիկներով, անուշահոտ խնկերով և ոսկենկար պաստառներով: Եւ ապա թէ ասաց Սեւարդին.

«Չնորհ արա ինձ Սեմէնգան յուզարկելու գիակը: Տար նրան Թէհմինայի մօտ, որ ամեն մայրերից թշուառն է, և ասա նրան. Զոհրաբը գտաւ իր հօրը, և Ռուստէմը

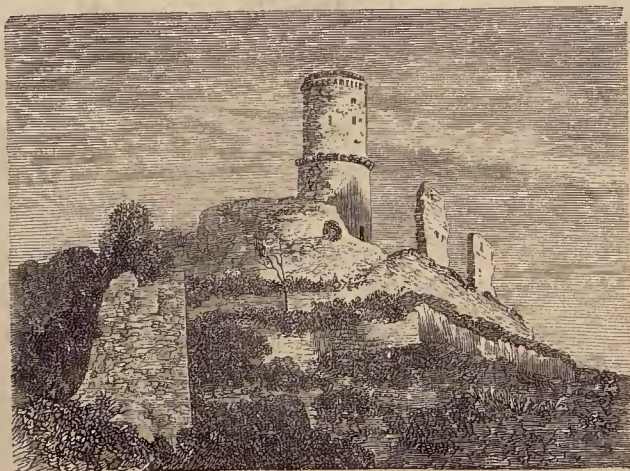
փորձեց որդու ոչժը կռուի ամեն տեսակներում: Պատանին չունի ոչ մի արատ—միայն Ռուստէմի դաշույնն է խրուած նրա կրծքին: Առաջ Սեմէնգանի իշխանուհուն, թէ ոչ մի հայր աւելի դառն չէ արտասովում իր որդեկին, քան Ռուստէմը՝ Զոհրաբին: Արդ մեկնեցէք, ղէնքերս ու վրանս վերցրէք. միայն Ռաշիս թողէք այտտեղ: Մենք երկուսս գեռ մի դործ ունինք անելու, որ ուրիշի օգնութեան կարօտ չէ»:

«Իսկ եթէ տանը հարցնելու լինին, թէ ի՞նչ եղաւ Ռուստէմը».

«Առաջէք—մեզ այդ բնաւ յայտնի չէ, ասաց Ռուստէմը, հրաժեշտ տալով մտերիմներին...

Չըզիտենք, թէ ի՞նչ եղաւ իրանի հովապօր դիւցազնը... Արդեօք մի բան չէին ասիլ այդ մասին անդրին—դախոր լեռները, որոնց մէջ երբեմն թաքնուած էին նրա ղեղուն ուժերը . . .

Փ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԿՈՂԿԱՍԵՆՆ ՅՈՒՅԱՆՆԵՐԻՍ

Քրդական վրան.

ՆԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Հնանալին մի օր էր ամպամած,
Սարեր, բլուրներ մառախուղ պառած.
Նրանց կուտակներ թեթև քամու տակ,
Կազմում էր լերանց գլխին շրջանակ:

Յօդակալ նորոգ կանաչը բուսել,
Չորս կողմի վայրեր անխնայ սփռւել:
Դեղեցիկ թուփեր զարգարուն սղնով,
Հէնց իմանաս մարդ ձեռքով է շարել:
Հեռու արօտում հովւի սրինգը
Դեղձեղում է իր անուշ նրւաղը,
Կայտառ խաշինքը նրա յորդորով,
Մետաքսեայ խոտը պոկում են սիրով:
Դարիվեր ու վայր փռւած ալգիներ,
Անթիւ անհամար պտղատու ծառեր,
Այստեղ խնձորը, այնտեղ տանձենին,
Ահա սերկեւիլ, կարգով նռնենին.
Տերեւիտ ճիւղեր ծանրաբեռնւած,
Համեստութիւնից խոնարհել են ցած:

Փոքրիկ Վանէսը գլմեց իր պապին,
Որ տխուր նստած տան դռան մօտին,
Երկար չիբուխը բերանին բռնած՝
Նայում էր ամպով պատած սարերին:

—Պապիկ ջան, վեր կաց իջնենք մեր այգին,
Խնձոր ու տանձը արդէն հասել են,
Սերկէիլը դեղնել, նուռը կարմրել,
Նրանք քո սիրտը կուրախացնեն:

Վանէսի սիրտը նա կոտրել չուզեց,
Բարի պապիկը վերկացաւ տեղից:
Վանէսի փոքրիկ թաթիկը բռնեց,
Ու դէպի այգին քայլերը ուղղեց:
—Պապիկ ջան, ինչու ահա այն տեղում՝
Երբ որ գիւղացին անցնել է ուզում,
Գտակը վերցնում ու խաչակնքում,
Ապա ջերմեռանդ քայլերը փոխում:

Փոքրիկը Վանէսը հարցրեց պապից՝
Որ անթարթ աչքով անյագ նայում էր,
Դէպ մառախլապատ փլատակ աւեր:
Պապիկի սիրտը կարծես շարժեց,
Խոր յոգոց հանեց ու այսպէս պատմեց.
—Այն վայրը որդիս սուրբ է մեզ համար,
Ըստ որում թափեց շատ արիւն արդար:

Հատ, շատ տարիներ առաջ սրանից,
Երբ թագաւորում էր Աբբասն պարսից՝
Մեր այս երկրին տիրում էր իշխան,
Որ ազգով հայ էր, հայ արիւն ունէր,
Հայնալանջ թիկունք, հասակ աննման,
Իսկ նրա հոգին աղաւնու նման:
Խեղճերին միշտ նա սրտանց սիրում էր,
Միշտ նրանց համար՝ բաց էր իր սեղան,
Իսկ չար մարդիկը աչքի զրոյն էր,
Այլպիսիներին նա պատժում էր դաժան:

Գոհ էր երկիրը նրա օրովը,
 Գիւղացին ազատ հերկում էր հողը,
 Եւ իր քրտինքի հալալ բաժինը,
 Համարում էր զուտ իր սեպհականը:
 Սակայն այդ, որդիս, երկար չըտւեց,
 Սոսկալի գէպքով երկիրը խռովեց:
 Հարւան երկրին տիրում էր մի խան,
 Որ իր վարքովը ներկայացնում էր՝
 Զղեւի սլատիկեր յատուկ թուրքական:
 Նրա ձեռքի տակ ամբողջը հեծում
 Մորմոտ կրակով էրւում, խորովում,
 Իսկ հարս աղջկունքը նրա հաճուքին՝
 Անխնայ զոհւում ու բռնաբարւում:
 Մեզնից ոչ հեռու՝ ահա այն գիւղում,
 Ապրում էր նոյնպէս համեստ ընտանիք,
 Թէպէտ և աղքատ՝ բայց և իր կեանքում
 Ոչ մի զանգատի չէր տւել տեղիք:
 Նրանց բոլորը վեց էին թւով,
 Տան նահապետը և կին խանումը.
 Երեք որդիով ու մի աղջկանով:
 Աղջիկ ինչ աղջիկ, գարնան վարդի պէս,
 Պաշտօն բոլորած՝ շքեղ լուսնի պէս:
 Նրա նազելի ճկուն հասակը,
 Սև սաթ մազերի երկար հիւսւածքը,
 Քնքոյշ երեսը սև յօնք աչկունքը,
 Եւ նրանց տխուր ու հեղ հայւածքը,
 Նւիրական էր ամեն մի մարդուն,
 Որ ունէր ներսը հողի զգայուն:
 Աղջիկ ինչ աղջիկ, որ երկնքումը՝
 Նոյն իսկ հրեշտակք կրնախանձէին՝
 Եթէ նրանք չար հողի լինէին.
 Բայց հեղ երկինքը այդպէս չէ նայում՝

Բանաւոր բարի արարածներին.

Նա միշտ խնամում է և ոչ նախանձում:

Մի օր Ղուշանը (այսպէս էր կոչւում)

Վաղ առաւօտեան շատ կանուխ զարթնեց,

Ու զնաց հանդը դանակով հանդերձ՝

Որ ալնտեղիցը բուսեղէն բերէ,

Պաս օրւայ համար աղցան պատրաստէ:

Եւ նա հաղիւ թէ տեղին հասել էր,

Որ յանկարծ չորս լիւր կատաղած թուրքեր,

Մօտեցան իրան շրջապատեցին:

«Մեզի հրաման է, նրանք ասացին,

«Քեզ տանել խանի պալատ թանգազին»:

— Կորէք աչքիցս դուք լիւր դազաններ,

Ձեր մուռտառ խանը աւելի կարող չէր

Իր փթած գլխով՝ չար միտք անցկացնել:

Կորէք ասում եմ անգութ հրէշներ՝

Քանի որ ձեզնից մէկը չէ սատկել:

Սրի Ղուշանը նրանց խօսքերին,

Տւել էր այսպէս պատասխան ուժգին:

Նրանք զրանով սաստիկ չարացան,

Ու իսկոյն ևեթ վրան յարձակեցան:

«Համարձակւում ես դու մեզ անպատուել

«Իմացիր ով ենք ինչի ենք եկել՝

«Դու մեր ձեռքիցը չես կարող պրծնել»:

Նրանք մօտեցան և պիղծ ձեռքերը

Ճօշափեցին Ղուշանի շորերը,

Որ յանկարծ ահեղ մի ճչոց լսեց,

Ղուշանի ձեռքում դանակը փայլեց,

Եւ մի ակնթարթում գետինը փռեց՝

Նրանց երկուսի լոյսը խաւարեց:

Մնացող երկուսը ահից, սարսափից,
Առանց յետ նայելու փախան գնացին,
Բոլոր անցածը խանին պատմեցին:
Իսկ վատթար խանը մտքումը պահեց,
Եւ իր վրէժը արիւնով լուծեց:

Հինգ ամիս ուղիղ անցել էր դէպքից,
Օգոստոսն էր. Վարդավառ օրը:
Արեւը չըհայած դեռ սարի յետքից,
Տիրում էր դեռ Ագամի խաւարը,
Եւ երկնքումը աստղերի լոյսը
Փալլում էին՝ և դեռ տակաւին
Վսեմ Վեներան—երկնից փարոսը,
Իր շքեղութեամբ չէր իջել մուտքին,
Որ մեր այդ գիւղում ու շրջակայքում՝
Դռները իրար յետեւից բացւում,
Հարս ու աղջկունք ներս ու դուրս անում,
Իրանց պատրաստած նազուք ու գաթան՝
Ընտիր լաւաշը խորտիկ զանազան՝
Դէպի սալերը կրում հա կրում,
Եւ տղամարդիկը նրանց ձեռքից,
Սնդադար խլում սալլում տեղակում:
Ուրախ երեխայք զիշերը չեն քնել,
Ինչպէս և քեզ էլ շատ է պատահել,
Երբ մի որ և է տօն է մօտեցել:
Բայց արեւելքն էլ ահա կարմրում,
Իր ճաճանչները չորս դին տարածում,
Եւ աղջամուղջին իսպառ հալածում:
Եւ ահա քիչ-քիչ աստղերի լոյսը
Կորցնում են իրանց շողշողուն փալլը,
Նրեւի ելքը նրանք զգալով,
Կարծես ամաչում ամօթ են անում.

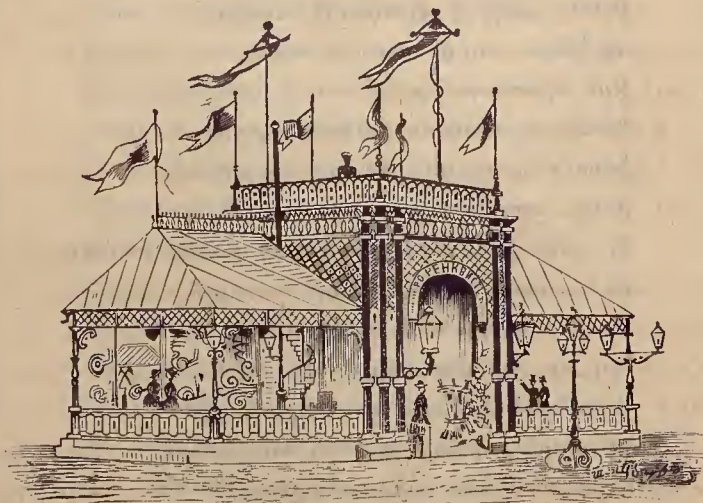
Ու երեսները ծածկում են քողով:
 Ահա այդ պահուն ճռռացին սայլեր,
 Հարս և աղջկունք չափահաս ծերեր,
 Ջերմեռանդ սրտով ուղղեցին քայլեր,
 Դէպ «Ստեփանոսի վանքը» սրբանւէր:
 Այդ օրւայ տօնը զգալով խանր,
 Նաև դիտնալով այդ օր հայերը
 Չեն վերցնում դէնքեր իրանց հետները,
 Արիւնդուշտ մարդիկ մի խումբ չարանենգ,
 Ուղարկել էր ահա մօտակայ ձորը:
 Յիսնաչափ ոսկեր անհամար մարդիկ,
 Երբ անցնում էին այդ ձորին մօտիկ,
 Գուրս պրծան նրանք իրանց թաքստից,
 Անմեղ ամբոխին անխնայաբար՝
 Սկսեցին զոհել աջից ու ձախից:
 Զատ անբախտ մարդիկ՝ սրտի մուրացով,
 Իրանց հոգիքը Աստծուն ուղղելով,
 Փակեցին աչքեր նրան լիշելով:
 Այս տխուր բօժը հասաւ իշխանին,
 Յաւեց նրա սիրտ խռովեց հոգին,
 Իսկոյն հրամայեց նա իր զօրքերին՝
 Զարի շար կանգնել հանդէպ թշնամուն:
 Եւ շատ թանգ նստացրեց անիծեալ խանին:
 Արևը արդէն թեքւել էր մուտքին՝
 Մութը տարածւել զոհերի վրայ՝
 Երբ որ իշխանը զօրքի առաջին,
 Մօտենաւ էր այդ սոսկալի վայրին.
 Եւ ազնիւ սիրտը չրդիմացաւ ցաւին,
 Յորդ արտասունքը արձագանգ տւեց՝
 Վշտով լի սիրտը կարծես թէ պալթեց:
 Բայց և այնպէս դա երկար չըտւեց,
 Պատշաճ վրէժը հանելու դիմեց:

Զոհերի մարմինը փառքով ու պատուով,
 Հէնց այդ տեղում թաղել հրամայեց,
 Ու յետոյ վրան յիշատակ կանդնեց:
 Անցան այդ օրից շատ շատ տարիներ,
 Այդ յիշատակը իսպառ մոռացւեց՝
 Եւ մեղպէսների ձեռքովը քանդւեց.
 Եւ այսօր ահա մեր իսկ ոտի տակ
 Ներկայանում է աւեր լիւտակ:
 Սակաւն այդ վայրը սուրբ է մեզ համար՝
 Ըստ որում թափւեց շատ արիւն արդար:

Բայց թէ իշխանը ինչպէս իր վրէժ
 Խանից լուծեց և կամ ճուշանին
 Ինչեր պատահեց—կըպտոմեմ կրկին:

Ս. Ս.

(Կըշարունակւի)

ԿՈՎԿԱՍՏԱՆԸ ՅՈՒՅԱՆԵՆԴԻՍ

Բինկվիստի երկաթէ պալիլիօն.

ԹԱԳԱԽՈՐ, ՎԱՆԱՀԱՅՐ ԵՒ ՀՈՎԻԻ

ի հարուստ վանահայր է լինում և ճոխ կեանք է լինում վարելիս: Նրա սպասաւորն անգամ հագնում էր ոսկէհուռ և արծաթադարձ մետաքսեայ ու թաւշեայ զգեստ:

Վանահօր այս տեսակ շքեղ ապրուստի համբար, ինչպէս եղաւ, հասաւ թագաւորի ականջը: Թագաւորը զայրացաւ, վանահօրը իր մօտ կանչեց ու առաց. «Իհ, հայր վարդապետ, լսել եմ որ դու ինձանից լաւ ես ապրում, միթէ վայել է արեղալին այդպիսի ճոխ կեանք: Զգոյշ կաց. ինձ ասել են որ դու ապօրինի կերպով ես դիզել այդքան հարստութիւն»:

Վանահայրը պատասխանեց. «Արքայ, ես իմ սեպհական հարստութեամբ և ունեցածովս եմ ապրում. այստեղ ինչ մի յանցաւոր բան կայ»:

— Այ քեզ բան. քո կարծիքով ի հարկէ յանցաւոր բան չըկայ, պատասխանեց թագաւորը. երևի յանցանք չես համարում և այն՝ որ անկանոն կեանք ես վարում. դու մահւան պատժի ես արժանի: Բայց ես՝ ինչ և իննի՝ շնորհ կանեմ քեզ. քո կեանքը քեզ կըխնայեմ՝ եթէ դու քո իմաստութեամբ արժանի կըլինիս այդ շնորհին: Եւ այդպէս եթէ ապրելը քեզ համար քաղցր է, պատասխանիր այս առաջարկութիւններին. ա.) ի՞նչ արժեք ես, բ.) ի՞նչ անեմ, որ ամբողջ աշխարհը կարողանամ շուտով պտտել և վերջապէս դ.) իմացիր՝ իմ մտքինն ի՞նչ է»:

Վանահայրը լսելով թագաւորի սպառնալիքը և առաջարկութիւնները՝ ապշեցաւ և սթափւելով՝ ասաց. «Թագաւորն ապրած կենայ, ես ինչպէս կարող եմ լուծել այդ առաջարկութիւնները. ինձ հրտեղից է այդքան իմաստութիւն: Խնդրում եմ գոնէ երեք շաբաթ ժամանակ տուր. գուցէ կարողանամ մտածել և հարցմունքիդ պատասխանները գտնել»:

Թագաւորը կատարեց վանահօր խնդիրը և կախել սպառնացաւ՝ եթէ մինչև նշանակւած ժամանակը չի կարողանալ լուծել իր առաջարկութիւնները:

Վանահայրը առանց ժամանակ կորցնելու՝ դիմեց գիտնականներին. բայց ոչ ոք չըկարողացաւ թաղաւորի առաջարկութիւններին մի որոշ պատասխան գտնել: Վանահայրը իր մօտեցող մահւան ժամերը համարելով յուսահատ և սրտաբեկ վերադարձաւ վանքը: Վանքի մօտ նա հանգիպեց իր հովին: Հովիւը խոնարհութեամբ գլուխ տրւեց և հարցրեց. «Հայր, քաղաքում ինչ նորութիւն կայ»:

— Ինչ նորութիւն. սև ու սուգ նորութիւն: Թագաւորն ինձ պէտք է կախի, եթէ ես որոշւած ժամանակին չըկարողանամ նրա երեք առաջարկութիւններին պատասխանել: Ահա քեզ նորութիւն: Իսկ առաջարկութիւններն են. ա.) գիտնալ թէ ինչ արժէ թագաւորը, բ.) թէ, ինչ անէ, որ կարողանայ շուտով պտտել ամբողջ աշխարհի շուրջը, և գ.) իմանալ նրա միտքը: Լաւ որոգայթ չէ: Ի դուր գիմեցի բոլոր գիտնականներին. ոչ ոք չըկարողացաւ մի բան ասել. և այժմ, չորս օրւայ մէջ ես պէտք է կամ նրա հարցերին պատասխանեմ, կամ կախաղան բարձրանամ:

— Իհ, այդ այնքան էլ մեծ բան չէ. դու դրա համար շատ մի՛ հոգար, ասաց հովիւը. քո հանդերձը և ծառան տուր միայն և ես քո փոխանակ կըներկայանամ թագաւորին: Ասում են, որ ես շատ նման եմ քեզ և թագաւորը հազիւ թէ կարողանայ նկատել և իմանալ, որ վանահօր տեղ նրա հովիւն է իր հետ խօսողը:

Վանահայրը մի փոքր մտածելուց լետոյ իր հանդերձը և ծառան տւեց հովիւին: Հովիւը հազաւ վանահօր բոլոր զգեստները և դարձաւ իսկ վանահայրը:

Ինչպէս հարկաւոր է, հովիւը պատրաստեց ու ճանապարհ ընկաւ. զնաց քաղաք և մտաւ թաղաւորի պալատը:

Թաղաւորն արքայական թաղով և ծիրանիով, շրջապատւած իր պալատականներից, դուրս եկաւ, տեսաւ կեղծեալ վանահօրը և ասաց. «Մ, հայր վանահայր, ողջնջն: Լաւ ժամանակին հասար: Ո՞ւր մնացին առաջարկութիւններս: Եթէ առաջարկութիւններս լուծես՝ ես ոչ միայն կեանքդ քեզ կըշնորհեմ. այլ կըվարձատրեմ էլ: — Ուրեմն՝ ես ի՞նչ արժեմ:

Կեղծեալ վանահայրը հանդարտութեամբ պատասխանեց. «Մեր Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսին հրէաները երեսուն արծաթով զնեցին. դու, արքայ, ի հարկէ չես բարկանալ իմ վրայ, եթէ ես քեզ Քրիստոսից մի արծաթ պակաս գին նշանակեմ»:

— Բայց, իրաւ որ, ես չէի ուզատում թէ դու ինձ այդքան ցած գին կընշանակես, ասաց թաղաւորը հիանալով կեղծեալ վանահօր յարմար պատասխանի վրայ: «Դէհ, այժմ միւս առաջարկութեանս պատասխանը կուրդեմ: Ի՞նչ անեմ որ կարողանամ աշխարհիւ շուրջը շուտով պտտել»:

— Հաճեցէք, արքայ, առաւօտը շուտ վերկենալ, առանց լետ ընկնելու՝ հետեւեցէք արեգակին և դուք, անպատճառ չժամում ամբողջ աշխարհը պտտած կըլինիք»:

— Մի՛թէ. ես, իրաւ որ, չէի կարծում թէ դու այդպէս հեշտութեամբ կըլուծես այդ առաջարկութիւնն էլ, ասաց թաղաւորը հիացած որամիտ պատասխանի վրայ: «Լուծիր այժմ վերջին առաջարկութիւնս: Ի՞նչ եմ մտածում ես»:

— Ձերդ մեծութիւն, դուք այժմ մտածում էք, որ ձեր

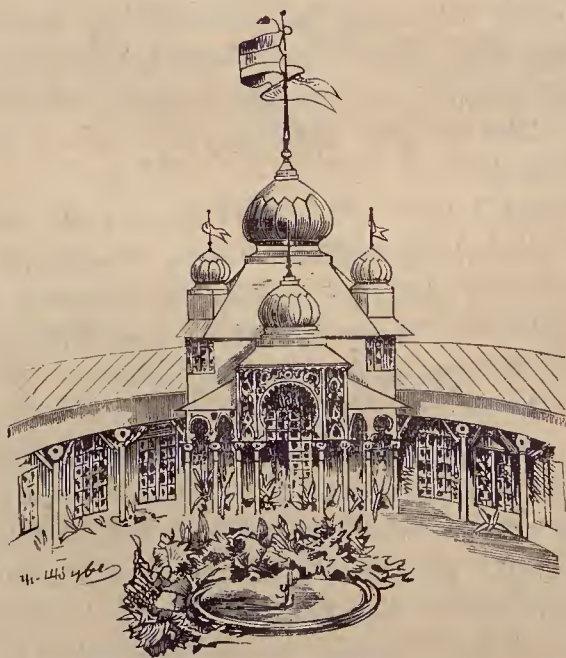
Հանդէպ կանգնած է վանահայրը. բայց ես վանահայրը
չեմ, այլ միայն նրա հովիւն եմ: Եկա՛յ ձեր զթու.թիւնը
խնդրելու՝ որ տիրոջս խնայէք»:

Թագաւորն էլ չըկարողացաւ դիմանալ. ծիծաղեց և
ասաց. «Եթէ այդպէս է, քեզ վանահայր եմ կտրգում»:

— Ոչ, արքայ, ես չեմ կարող վանահայր լինել, ու
րովհետեւ ոչ կարգալ գիտեմ և ոչ գրել»:

Թագաւորը խնայեց թէ վանահօրը և թէ հովիւն,
որին շաքաթական վեց արծաթ էլ կենսաթոշակ նշանակեց:

Հ Ա Ս Օ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՅՈՒՅՆԱՆԴԷՍ

Գլխաւոր շինութեան մուտքը արցից.

ՄԵՌՆՈՂ (ԹԱՌԱՄՈՂ) ԾԱՂԻԿԸ

(Ֆր. Բիւկկերտից)

Եռած բնութիւնը կրճաղկի նորից.
Գարնան օրերին սպասիր չուտով,
Ինչպէս սպասում է մեծ հպարտ կաղնին
Մերկացած քամու շառաչիւններով:
Հանդարտ քընում է նա ողջ ձմեռը,
Սակայն դարունքի քնքոյշ ժպիտով
Կրդարթնի նսա նորից կրփայլի
Զմրուխտանման կանաչ սաղարթով:

«Հսկոյ մեծ արքան սղջ անտառների
Պարզեատրւած բազմամեայ կեանքով,
Ահեղ ցրտերից յետոյ էլ նորից
Կարող է զովել դարունը սիրով:
Ես, աւանդ, խղճուկ հասարակ ծաղիկ,
Ստեղծւած-մայիսի քաղցր համբուրներով.
Եւ սպիտակ սաւան դադաղիս համար
Ծերուկ ձմեռը կուղարկէ շուտով»:

Անդուծ ցրտերին զոհւում է չաւէտ
Դաշտի քաղցրաբոյր թաւիշ կարճակեաց,
Սակայն քո ցեղի ղեղազոյն դէմքով
Կապրես յաւիտեան անջինջ, անմոռաց:
Թո՛ղ ուրեմն, մահւան փոթորիկն անդուծ
Զրջի քո փոշին կատաղի կերպով,
Դիտացիր, ցեղիդ նոր ծաղկանց միջին
Յարութիւն կառնես դու մի նոր կեանքով:

«Հէնց որ կըթռումիմ ետեւիցս խօկոյն
Մի նոր վայրկենի արարած մանկունք,
Յաւէտ փոխւելու իրար տեղ տալու,
Կըփթթին գարնան գեղադէմ ծաղկունք:
Բայց չի վերկենալ իմ ուրականը,
Չի կենդանանալ անցեալ ժամերից,
Եւ ես չեմ զգալ նրանց հետ մի տեղ
Նոր բազդ ու նոր կեանք՝ լաւը անցեալից:

Պարզ օրւայ լոյսը նրանց վիճակեց,
Նրանց կրտաքցենն արևի աչեր.
Խաւար, քայքայումն ինձ մնաց բաժին
Եւ գերեզմանի մշտատեւ գիշեր:
Արևի շողքը իրան համբոյրը
Նրանց է ուղարկում ահա առաջից.
Իսկ ինձ ծաղրելով նա ահա դեռ ևս
Աչքով է անում ամպի ետեւից:

Ո՛հ արև, ինչի քո ճաճանչներով
Ինձ զուրգուրում և փալփայում էիր.
Խաբուսիկ աչաց գիւթական հրով
Ինձ յափշտակում, գրաւում էիր:
Մի ցաւիր վրաս, իմ ճանապարհս
Կանցնեմ առանց քեզ, նա կարճ է սաստիկ.
Կըզայ, կանցնի որ և է կերպով
Կարճատեւ կեանքիս վերջին կըտորիկ:

Ստիպոյն բարկութեան թոյնը փոխեցիր
Արցունքիս քաղցրիկ սփոփիչ հոսանքի,
Քոնն եմ ես, վերցրու դու շուտով կեանքս
Յաւիտենական աստղդ երկնքի:

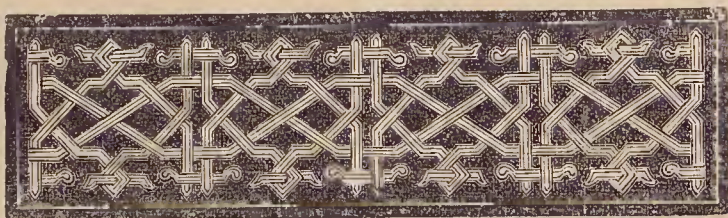
Քո ճառագայթը նորից լոյս ափռեց
Իմ հոգու միջին և ես հեշտ կերպով
Ինչով կեանք առի և սիրում էի
Մահաւանս ժամին յիշում եմ սիրով:

Քաղցրիկ զեփիւռի քնքոյշ փաղաքշտանք,
Որը շարժում էր ինձ արշալոյսին.
Դեղ թիթեռների թեթևշարժ պարեր,
Որ կայտառ շուրջս ուստոստում էին:
Սիրող աչերի քնքրշու թիւնը
Հազար յոյսերով վրաս խոնարհւած.
Ողջ երջանկութիւն քաղցրիկ օրերի
Ինձ առատօրէն երկնից վիճակւած:

Լինելով բնութեան հանդարտիկ զարդը
Գրբաւում էի դաշտում հայացքներ,
Ինչպէս գրաւում են դէպի երկինքը
Անթիւ աստղերի լուսատու խմբեր:
Ինձ մնում է միայն շնչել մի բոպէ,
Բայց չեմ վերջացնիլ կեանքս զանգատով
Ամբողջ բնութեան սքանչելիքները
Կրդիտեմ վերջն էլ արթուն աչքերով:

Թող տուր որ ալրւիմ ես հրոյզ միջին
Բնութեան կենսատու աստղդ երկնքի,
Քաղցրաբոյր օրւայ հեղ ալեաց միջին
Խեղդւիմ ես սիրով բարձր եթերքի:
Եւ այժմ գովելով սքանչելի դարուն
Նրա գեղ փայլն ու անուշ բուրմունքներ:
Առանց տխրելու կըհանգչիմ խաղաղ՝
Յուսազուրկ էլի վերկենալ նորէն:

Գ. ՄՈՒՐԵԿԵԱՆՑ

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

(ՎԼ. Կորոլենկոյի)

ՊԼՈՒՍ Գ.

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԼՐՈՒՆԱԿՈՒՄ ԵՆ

Այն օրից ես բոլորովին զրադւած էի իմ նոր ծանօթութիւններով: Գիշերը, անկողին մը ահալիս և սուաւօտը զարթելու ժամանակ, ես հէնց մտածում էի սարն ալցելելու մասին: Քաղաքի փողոցներով ես թափառում էի միմիայն մէկ նպատակով, այն է՝ տեսնել, արդեօք քաղաքումն էր պատ Տիբուրցին իր ընկերներով, այն օտարօտի անձնաւորութիւնները, որոնց ամբողջ կառավարիչ ծեր Եանուշը, անւանում էր «վատ հասարակութիւն», որոնք առաւօտները երևալով քաղաքում, երեկոները անյայտանում էին: Այժմ ես գիտէի, թէ Վալէկը «մերոնց» բառի տակ ումն էր հասկանում և նկատելով, թէ ինչպէս այդ մութ անձնաւորութիւնները թափառում են փողոցում, ես իսկոյն ճահիճների կողմից վաղելով, բարձրանում էի սարը և զրնում դէպի մատուռը, նախապէս դնելով զրպաններն մէջ ինձորներ և զանազան համեղ բաներ:

Ալէկը, որ առհասարակ քաղաքավարի էր և կարծէք մեծ իր վարմունքներով, շատ հասարակ կերպով էր քնդուսնում այդ ընծաները և մեծ մասամբ պահում էր իր քրոջ համար: Բայց փոքրիկ Մարուսեան ամենայն անգամ կճում էր իր փոքրիկ ձեռքերը և նրա աչքերը ալրւում էին ամենաանկեղծ հրճանքի կրակով: Աղջկայ գեղնագոյն դէմքը կարմրել էր, նա ծիծաղում էր և մեր փոքրիկ բարեկամուհու այդ ծիծաղը լսելի էր լինում սրտերում վարձատրելով մեզ քաղցրեղէնի համար, որ մենք զոհել էինք նրա օգտին:

Դա մի գեղին և ամենափոքրիկ արարած էր, որ լիշեցնում էր առանց արեգակի կենդանացուցիչ ճառագայթների բուսած մի ծաղիկ: Զընայելով, որ արդէն չորս տարեկան էր, բայց և այնպէս նա վատ էր մանդալիս, անհաստատ քայլերով իր ծուռ ոտիկներով և շարժւում էր, ինչպէս մի կանաչ խոտ: Նրա ձեռքերը փոքր էին և թափանցիկ, գլուխը շարժւում էր բարակ պարանոցի վրայ, բայց աչքերը երբեմն նայում էին ոչ մանուկի ձևով. նրա տխրազին ժպտը լիշեցնում էր ինձ իմ մօրը իր կեանքի վերջին օրերում, երբ նա նստած էր լինում բաց լուսամտի առաջ և քամին շարժւում էր նրա շէկ մազերը, որ ես նրա մանկական դէմքին նայելիս, ինքս տխրում էի և սկսում արտասուել:

Ես ակամայ նրան համեմատում էի իմ քրոջ հետ, նրանք մի հասակի էին, բայց իմ Սօֆիան կլորիկ էր և առաձգական, ինչպէս ռետինի զնդակ: Նա այնպէս ուրախ վազվզում էր, և բարձրաձայն ծիծաղում: Նա հողած ունէր միշտ գեղեցիկ շորեր, իսկ նրա թուխ ծամերում ամենայն օր նախշտը հիւսում էր կարմիր ժապուէն:

Իսկ իմ փոքրիկ բարեկամուհին գրեթէ ոչ մի ժամանակ չէր վազվզում և շատ սակաւ էր ծիծաղում: Իսկ երբ ծիծաղում էր, նրա ծիծաղը հնչում էր ինչպէս մի ամե-

նափոքր արծաթի զանգակ, որ տասը քայլ հեռւից էլ չէր լուում: Նրա շորերը կեղտոտ էին և հին, ծափերում ժապաւէն չըկար, բայց նրա մազերը աւելի երկար էին և խիտ, քան թէ Սօֆիայինը և Վալէկն էր հիւսում մեծ հմտութեամբ և հիւսում էր ամենայն առաւօտ:

Ես շատ չար էի, իմ մասին աւելի մեծերն ասում էին. «Այս փոքր տղայի ոտներն ու ձեռքերը սնդիկով են լիքը», այս ասածին ինքս էլ էի հաւատում, թէպէտ ինձ չէի ներկայացնում՝ թէ ով և ինչպէս կարող էր իմ մէջ սնդիկ լցնել: Հէնց առաջին իսկ օրերից սկսած ես մի նոր կենդանութիւն մտցրի իմ նոր ընկերների շրջանում: Հաղիւ թէ հին մատուռի արձագանգը երբ և է կրկնւած լինէր այնքան բարձրաձայն, ինչպէս այն ժամանակ, երբ ես աշխատում էի զրաւել իմ խաղերով Վալէկին և Մարութեային: Սակայն այս բանն ինձ այնքան էլ չէր յաջողում: Վալէկը լուրջ կերպով էր նայում ինձ և աղջկայ վրայ, և մէկ անգամ, երբ որ ոտիպեցի նրան վազել ինձ հետ, նա ասաց.

— Ո՛հ, քոյրս իսկոյն լաց կըլինի:

Եւ իրաւ, երբ ես նրան ոտիպեցի վազել, Մարութեան, ոտքիս ձայնը իր յետեւից լսելով, յանկարծ յետ նայեց և ձեռքերով բռնեց գլուխը, կարծէք սլաշտպանելու համար, և նայեց ինձ վրայ բռնւած թռչնակի անսլաշտպան հայեացքով և յանկարծ բարձր ձայնով լաց եղաւ: Ես բոլորովին շփոթւեցայ:

— Ա՛յ, տեսնում ես, ասաց Վալէկը, նա չի սիրում իրադալ: Նա նստացրեց նրան կանաչ խոտի վրայ, ծաղիկներ քաղեց և ձգեց նրան: Մարութեան դադարեց լաց լինելուց և հանգիստ կերպով սկսեց ընտրել բոյսերը, խօսել ինքնիրան դառնալով դէպի ոսկենման ծաղիկները և մօտեցնում էր շրթունքներին կապոյտ զանգակները: Ես նույնպէս հանգստացայ և սլարկեցի Վալէկի մօտ, աղջկայ կողքին:

—Ի՞նչու է այսպէս, հարցրի ես, վերջապէս նշան-
ներով Մարութեային:

—Ուրախ չէ, հարցրեց Վալէկը նորից և յետոյ ա-
սաց բոլորովին համոզւած մարդու նման. իսկ այդ, զի-
տե՛ս, մոխրագոյն քարիցն է...

—Այո՛, կրկնեց աղջիկը, թոյլ ձայնով—մոխրագոյն
քարիցն է...

—Ո՞ր մոխրագոյն քարից, նորից հարցրի ես, չըհաս-
կանալով:

—Մոխրագոյն քարը չէ՞, որ ծծել է նրանից կեանքի
բոլոր հիւթերը, նորից պարզեց Վալկը, առաջւայ նման
նայելով երկնքին: Այդպէս ասում է Տիբուրցին... Տիբուր-
ցին լաւ գիտէ:

—Այո՛, դարձեալ կրկնեց աղջիկը թոյլ ձայնով, Տի-
բուրցին ամեն բան գիտէ:

Ես ոչինչ չէի հասկանում այս հանելուկից, յենեցի
արմունկիս և նայեցի Մարութեայի վրայ: Նա նստած էր
դարձեալ նոյն դուռթեան մէջ, ինչպէս որ նստացրել էր
նրան Վալէկը և հէնց մի և նոյն տեսակ էլ ընտրում էր
ծաղիկներ: Այս ամենատխուր կերպարանքին նայելիս, ես
պարզ հասկացայ, որ Տիբուրցիի բառերում, թէպէտ ես չէի
էլ հասկանում նրանց նշանակութիւնը—դառը ճշմարտու-
թիւն կայ: Անկասկած, որ մէկը այս տարօրինակ աղջկայ
կեանքի հիւթերը ծծել է: Սա լաց է լինում այն ժամա-
նաը, երբ միւսները նրա տեղ ծիծաղում են: Բայց ի՞նչպէս
կարող էր անել այդ մոխրագոյն քարը «դա երևի գիշեր-
ներն է պատահում» կարծում էի ես և ամսոսանքի զգաց-
մունքը նեղացնում էր իմ սիրտը:

Այդ զգացմունքի ազդեցութեան տակ ես նոյնպէս
չափաւորեցի իմ ուրախութիւնը: Յարմարելով մեր օրիոր-
դի պարկեշտութեանը մենք երկուսս Վալէկի հետ միա-
սին, նստեցնելով նրան մի որ և է տեղ խոտի վրայ, հա-

լաքում էինք նրա հետ ծաղիկներ, զանազանագոյն քա-
րի կտորտանք, թիթեռներ էինք բռնում, երբեմն աղիւ-
սից թակարդներ էինք շինում ճնճղուկների համար, և

երբեմն էլ, մեկնելով նրա մօտ խոտի վրայ, տեսնում էինք
երկնքում թէ ինչպէս բարձր և հին մատուռի աւերած
կտուրի վրայ սլտտում են ամպերը, պատմում էինք Մա-

րուսեային հէքիաթներ կամ միմեանց հետ խօսում:

Այդ խօսակցութիւնները օրէցօր աւելի և աւելի հաստատում էին Վալէկի հետ ունեցած բարեկամութիւնս, որը աճում էր չընայելով մեր բնութեանց հակադրութեանը: Ես միշտ ուրախ և յաւէտ ախմայ հպատակում էի Վալէկի տխուր-համեստ տօնին և մանաւանդ այն անկախութեանը, որի հետ նա խօսակցում էր մեծերի հետ: Բացի դրանից, նա յաճախ յայտնում էր ինձ շատ նորութիւններ, որոնց մասին ես վաղ չէի էլ մտածում: Լսելով, թէ ինչպէս նա խօսում է Տիբուրցու մասին, ընկերոջ մասին, ես հարցրի.

— Տիբուրցին քո հայրն է:

— Չըզխտեմ, պատասխանեց նա, մտածմանց մէջ ընկղմւելով:

— Նա քեզ սիրում է:

— Այո՛, սիրում է, ասաց Վալէկը արդէն աւելի համոզւած: Նա միշտ իմ մասին հոգում է և զիտէն երբեմն նա ինձ համբուրում է և լաց է լինում...

— Ինձ էլ է սիրում և լաց լինում, աւելացրեց Մարութեան մանկական գոռոզ արտայայտութեամբ:

— Իսկ ինձ հայրս չէ սիրում, ասացի ես տխրադին ձայնով, նա երբէք ինձ չէ համբուրել... Նա վատ է:

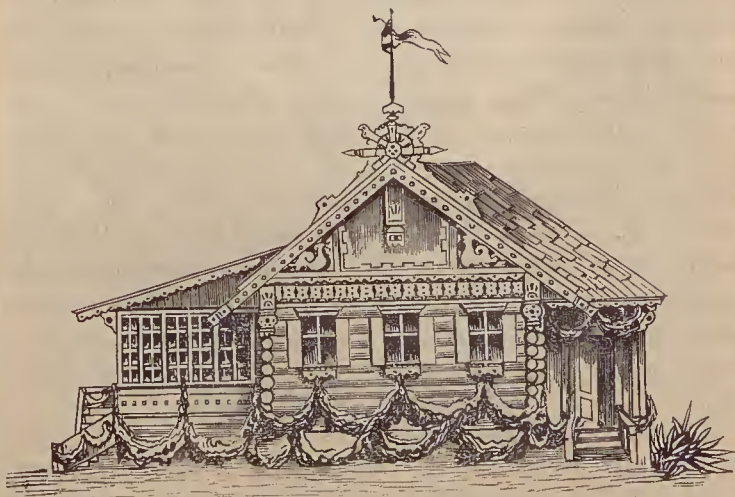
— Սուտ է, սուտ է, բացադանչեց Վալէկը: Դու չես հասկանում: Տիբուրցին աւելի լաւ զիտէ: Նա ասում է, որ դատաւորը ամենալաւ մարդն է քաղաքի մէջ և քաղաքը վաղուց պէտք է աւերէր, եթէ չըլինէին քո հայրը, մէկ քահանան և հրէայ ռաբբին: Ահա այդ երեքի պատճառով դեռ քաղաքը չէ քանդւել... Այսպէս է ասում Տիբուրցին... սրովհետև նրանք խեղճ մարդկանց միշտ պաշտպան են հանդիսանում... Իսկ քո հայրը, ասում է Տիբուրցին, չէ վախենում դատապարտելու հարուստին, թէկուզ նա լինէր ինքը կոմսը, իսկ երբ նրա մօտ եկաւ

պառաւ իւանիկան գաւազանը ձեռքին, նա հրամայեց նրա համար աթոռ բերել: Այ՛ նա ինչպէս մարդ է:

Այս բոլորը ինձ ստիպեց խորը մտածմունքի մէջ ընկնելու: Վալէկը քննեց իմ հօրը այն տեսակ կողմից, որ ես երբէք չեմ էլ մտածել նայելու նրա վրայ: Վալէկի բառերը սրտիս մէջ շարժեցին օրդիական գոռոզութեան լարերը: Ինձ դուր էր գալիս իմ հօր մասին այնպիսի դժուարանքներ լսել, որոնք արտայայտուում էին «ամենագէտ» Տիբուրցու անունով, բայց նաև իմ սրտում շարժեց ճշնշըւած նստան գառնապէս խոտտովանելով, որ երբէք հարազատ հայրը չի սիրել ինձ այնպէս, ինչպէս Տիբուրցին սիրում է Վալէկին և Մարուսեային:

Կ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅ

(Կըշարունակէի)

ԿՈՎԱՍՏԵԱՆ ՅՈՒՅԱՆՆԵՐԻՍ

Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկողաեզի Բօրժօմի անտառային պալիլիօն.

Ն Ո Ր Լ ՈՒ Ր Ե Ր

Պտուղ չորացնել։—Եթէ մեծ քանակութեամբ պտուղ չորացնել ուզուի, պէտք է մասնաւոր չորարան ունենալ, մասնաւոր ամերիկեան չորարան, որ թէեւ քանի մը հարիւր Փրանք կ'արժէ, բայց օրը քանի մը կենդիւնար պտուղ կը չորցընէ։ Չորցուելու պտուղն կատարեալ հասած պիտի ըլլայ. կեռասը, բալն ու սալորը ծառի վրայ թող կը տրուի՝ մինչեւ որ կոծը սկսի խորշովիլ. ասով միայն որդէ ազատ պտուղներն կը մնան վրան։ Պէտք է միտ դնել նաեւ որ չորցուելի պտուղն փտելու սկըսած չըլլայ, եւ եթէ վրան աղտոտ է՝ յառաջուընէ լուալու եւ ցամքեցընելու է. ինչպէս նաեւ կեղեւելու ժամանակ ստէպ դանակն ու ձեռքերը լուալու է, եւ պտուղն միշտ ճանձերէ ազատ պահելու է։ Եթէ չորարան չըկայ կրնայ նաեւ սովորական վառարաններու (սօսայ) վրայ չորցուիլ, շիտակ սկաւառակներու մէջ։ Պտղոյն հիւծը սկաւառակներու մէջ ժողովուելէն ետեւ՝ պէտք է պտուղը մէջը թաթխել եւ յետոյ շիտակ յատակի վրայ դնել եւ չորցընել։ Կոծնաւոր պտուղները պէտք է կոծունները վեր՝ քովէքով շարել իրարմէ բայ. իսկ կորիզաւոր պտուղներու կորիզն դիւրաւ կրնայ հանուիլ, եթէ քիչ մը չորանալէն ետեւ տախտակի մը տակ ճնշուի։ Վառարանի տաքութիւնն

ի սկզբան շատ չափաւոր ըլլալու է եւ հետզհետէ աւելցընելու է, ապա թէ ոչ՝ պտղոյն հիւծը բոլորովին դուրս կ'ելլէ. բայց երբէք շատ տաք ըլլալու չէ, ապա թէ ոչ՝ պտուղը կ'այրի կամ փշտիկներ կ'ունենայ. քնդհակառակն եւ թէ շատ տկար ըլլայ կրակը՝ պտուղը կը կարծրանայ. Պտղոյն չորցած ըլլալն իմանալու համար պէտք է ձեռք ճզմել կամ բրջընել՝ եթէ հիւծոյ կոծիլ մը չեւար, նշան է թէ չորցած է Այնուհետեւ պէտք է քանի մ'օր բաց օդոյ մէջ թողուլ, եւ յետոյ չոր եւ օղբանուկ տեղ մը պահել։

Թոթովելու պատճառը. — Լոնտոնի Sohosquare ականջաբուժական հիւանդանոցի բժիշկները զննութիւն մ'ըրին, որով ցայժմ ընդունուած այն կարծիքը՝ թէ թոթովելը լոկ ջղային պակասութիւն մըն է, շատ տարակուսական եղաւ։ Վասն զի խուլ տղոց վրայ եղած վիրահատութեանց արդիւնքն այն եղաւ՝ որ այն տղոցմէ շատերը, որ թոթով էին, թոթովութենէ ազատեցան։ Ասով համոզուեցան որ թոթովութիւնը պարզ ջնկական հիւանդութիւն չէ, այլ լսելեայ հետ սերտ կապակցութիւն ունեցող պակասութիւն մը։

(„Հանդ. Ամս.“)

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

1) Հիասթափուել բառը ամենից առաջ ո՞վ է գործ դրել, ո՞րտեղ է տպւած և որքան է համապատասխանում իր նշանակութեանը: Գտնողը կրտանայ այն զրքիցը, ուր որ առաջին անգամ տպւած է, մի օրինակ՝ շքեղ կազմած:

2) Ո՞վ է, ասած, այն անգղւթը մեզ համար,
Որ չի տալիս սուրբ բաժինն մեր արդար...

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Առաջ. Ա. Սարգարեան.

3) Մի բառ գիտեմ տառ տառանի,
Այդ հերիք չէ, չորս վանկանի,
Ամեն վանկը իր միտքն ունի,
Մէկը միւսի հետ կապ չունի:
Առաջին վանկն աշխատութիւն,
Իսկ երկրորդը ճիշտ գերանուն,
Երրորդ լինի թո՛ղ բայ անուն,
Վրա չորսը ազգի անուն:
Ինքն ըստ ինքեան դա բարդ բառ է,
Աշխարհիկ և՛ զբարառ է,
Երևոյթ է խիստ գունաւոր,
Տեսարան է շատ փառաւոր:

Առաջ. Նոյն.

- 4) Բարձրաւանդակ սարի զլիւին
Բոլորաձև լիճ եմ տեսել,
Լճի ուղիղ մօտ կենտրոնին
Մի նեղ կղզի է բարձրացել:
Կղզին ունի ներսը Հրաբուխ,
Որի բերնից ամենայն օր
Դուրս է զալիս զօլորշի մուխ,
Ինչպէս առաջ Սողոմ Գոմօր:
Դրա ջուրն է եւ՝ օդտակար
Եւ մատչելի մեղ ամենիս,
Որ խմում ենք սրտով յօժար
Ամառ, ձմեռ, ամբողջ ամիս:

Առաջ. Ե. Աւ.

- 5) Ես ոչինչ եմ եւ ոչ իսկ օդ,
Ոչ մի ահռակ առարկայ.
Միայն Հնչիւն երկրանկանի,
Որ ամենի մօտ էլ կայ:
Եւ քանի կաք այս աշխարհում
Ես էլ ձեզ Հետ կրմնամ,
Լաւ կը լինիք, ես էլ նոյնպէս,
Այդ ձեզնից է, բարեկամ:
Բայց կան մարդիկ, պէտք է տառձ,
Հէնց որ մտան զերեզման,
Ինձ էլ նոյնպէս կանխադատեն,
Կրժուացւիմ յաւիտեան:
Մարդիկ էլ կան, որ ուզում են
Մնամ յաւէտ, մշտական,
Ինչպէս արեց ազգի պարծանք
Որիասիրտն Քաջ Վարդան:

ՊԱՏԱՍԻԱՆ Պ. Յ. Ս.-Ի ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

«Աղբիւրի» նախորդ համարում
Կարդացի մի հանելուկ,
Առաջարկողը Յ. Ս.-ն է,
Հարկաւ միտքն է ծածուկ:
Ահաւասիկ լսեցէք
Ի՞նչ է ասում կենդանին,
Ուշադրութիւն, պարոններ,
Պատասխանը չէ խրթին:
Աջից կարդանք կենդանի
Զախից բոյսի ցողուն եմ,
Զորհրդատանի կաթնասուն,
Զսկարծէք թէ սողուն եմ:

Կենդանութեան ժամանակ
Ոնարգւած էի ամենից,
«Կեղտոտ, մուռտաւ» ամական
Լըսում էի բոլորից:
Եկան վերջին օրերըս,
Սուրը բողազիս հասաւ.
Մարմինս արին բաժան,
«Կեղտոտ է» ոչ որ չասաւ:
Հերիք չէ որ ինձ կերան,
Իմ միտն էլ ինձ ուտեցրին.
Ինկվիզիցիան յիշեցէք,
Աղիքներըս լրցուցին:

Կողբալուտըս շինեցին
Իրանց կեղտին լաւ մաքրիչ,
Հեռ, դեռ չին էլ ամաչում,
Այս ինչ կարգ էր, Արարիչ:

Ա. ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ

№№ 8—9-ի Առաջարկութիւնը լուծեց պ. Բ. Գարայարեան

Մ	է	լ	ի	ք	զ	ա	դ	է
ր	ա	ֆ	ֆ	ի				
Յ	ա	կ	ո	վ	բ			
Մ	է	լ	ի	ք				
Յ	ա	կ	ո	վ	բ	ե	ա	ն

դար. 15, 19, 30, 31 Աստուծաշնչում արդար մարդ, Յովք. 20,
2, 3 մեր նախահօր ախոյեանը, Բէլ 6, 22, 34, 25, պաշտպան-
ւելու գործիքներ, ղէնք. 21, 24, 33, 28 մակրայ է, միտի. 13,
մի բաղաձայն տառ, ֆ.

17, 18, 13, 14 կաթնա-
սուն կենդանի (սեռ. հոլով),
կովի. 1, 4, 5, 7, 26, 24 հրեշ-
տակապետի անուն, Միրայէլ.
12, 11, 32, 27 խառ կտոր,
ֆանա. 8, 16, 10 Ժամանակ,

Նախընթաց №№-ի մէջ եղած հանելուկների բացատրու-
թիւնները. 1) Վանդակ. 2) Խող. 3) Կատար.

Խմբագիր-հրատարակիչ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 18 Октября 1889 г.
Типография И. Мартыросянца, Орб. ул., д. № 1—2.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Կերկայ Տէ-ի Հետ ուղարկում ենք պատրաստած նամակներ և ծրարներ: Այդ թերթիկները վրայ առաջիկայ 1890 թ. բաժանորդ գրեցողը ամենապարզ և մանրամասն պետի զրէ իր Հասցէն: Նա, որ կըկամենայ «Աղբիւր» և «Տարազ» մի և նոյն Հասցէով ստանալ և կըստորագրել առաջիկայ դեկտեմբերի 1-ից առաջ, փոխանակ վճարելու «Տարազի» Համար 3 ր. պետի ուղարկէ 2 ր., այսինքն «Աղբիւր» և «Տարազ» միասին 5 ր. 28 կ. փոստի մարկա պրէմիայի ճանապարհածախս:

Կրկին ու կրկին խնդրում ենք, որ մեզ թղթակցողները նամակի ճակատին գրեն իրանց մանրամասն Հասցէն, Հապառակ դէպքում, նրանց նամակները քննու և մեր կողմից անուշադրել:

Ինչպէս յայտարարել էինք ամսոյս 29-ին առաւօտեան ժամը 11-ին խմբագրութեան գրասենեակում վիճակ կըլլայի մեր բաժանորդներին մէջ «Աղբիւր» ր. պրէմիան, մեր տաղանդաւոր նկարիչ պ. Գ. Բաշինջաղեանի «ԱՐԱՐԱՏ» պատկերը: Կարող են վիճակահանութեան ներկայ լինել և կողմնակի անձինք: —

Որովհետեւ առաջիկայ 90 թ. «Աղբիւր» պրէմիան «ՅԻՓՈՒՍ ԽԱՅԱԿԻՐ» պատկերը շատ մեծ է, այդ պատճառով շրջանակներ պատրաստել տուղներին աւելորդ չենք Համարում յայտնել, որ ամենակէտանողին շրջանակը այդ պրէմիայի Համար արժէ 3 ր. և ճանապարհածախս 60 կոպ.: «Աղբիւր» Վաճառանոցում կան արդէն այդ գնից սկսած մինչև 10 ր. շրջանակներ, իսկ նրանք, որ կըկամենան պատկերը և ապակիով էլ ծածկւած լինել, դրա համար էլ պէտք է աւելացնեն ևս 3 ր.

Պատկերազարդ մեծագիր և գրպանի օրայայտներ լոյս կըտանեն առաջիկայ նոյեմբերի վերջերում: «Աղբիւր» և «Տարազ» բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում, իսկ զումարով առնողները և զեղջ կուռնեան: Մանր գրամը փոխարէն կարելի է փոստի մարկաներ ուղարկել:

«Աղբիւր» և յաւելած «Տարազին» թիֆլիսում կարելի է ստորագրել միմայն խմբագրութեան գրասենեակում առաւօտեան ժամը 10—2½ և կէսուրից յետոյ 5—7-ը:

«ԱՂԵԻԻԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ԲԱԳՈՒ Տիկին Լ. Գր. Ինչու չէ, ուրախութեամբ, թէ և մի փոքր անժամանակ է Ձեր Հարցը, մանրամասն կըստատրաստենք Ձեզ երբ «Տարազ» №№-ը լոյս կըտանեն: Սե և կապուած զոյնները մօգայից երբէք չեն ընկնում, միւս զոյնները շարունակ փոխուում են: Գովելի է Ձեր ցանկութիւնը:

Ս. ԷՄԻԱՆԻՆ ԹԻՖԼԻՍ Մ. Պ. Ստադանք, բայց աւագ, շատ Հեռու էք: Օր. Շ. Մինչև յաւելած մեզ միջոց աւելք, կըստենք չեն Համապատասխանում խօսքի բուն իմաստին, բայց մեր բառարանները... Աստուած Հեռու պահէ Ձեզ նրանցից...

1890

ԱՂԵՐԻ

1890

ԵՒ ՅԱՒԵԼԻԱՆ

Լոյս կրտսնսն 1890 թ. հետևեալ կերպով,
Երե բաժանորդների թիւը մինչեւ ա-
ռաջիկայ դեկտեմբերի 15-ը հասնի
3 0 0 0-ի

Ամեն ամսի մէկին „ՏԱՐԱԶԸ“
« « տասին „ԱՂԵՐԻ“
« « քսանին „ԱՂԵՐԻ“ Բ. ԲԱԺԻՆԸ,

որ ԿԸՀՐԱՏԱՐԱԿԻՒ ՆՈՅՆ ՉԱՓՈՎ, ՈՐ-ԲԱՆ ԵՒ Ա. ԲԱԺԻՆԸ:

«Աղբիւրի» բաժանորդագինը 3 ր. և 28
կ. փոստի մարկա, «Տարազին» 3 ր. իսկ
«Աղբիւրին» ու «Տարազին» միասին ստորա-
գրողը մինչև դեկտեմբերի 1-ը մի և նոյն
հասցեով փոխանակ 6 ր. 5 ր.

հասցէն՝ Тифлисъ, „Агбюръ“.

Խմբագիր-հրատարակիչ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԲԱՅԻԱԾ Է «ԱՂԲԻՒՐԻ» 1890 ԹԻԱԿԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Կըհրատարակի նոյն ուղղութեամբ, ջրադրով և նոյն աշխատակիցներին մաս-
նակցութեամբ, ղերքն աւելի մեծացրած, աւելի շքեղ թղթի վրայ և

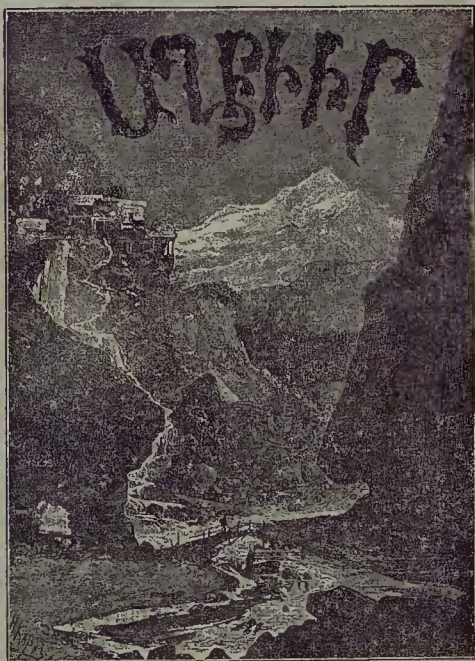
նորագոյն տառերով:

ԱՌԱՋԻՆ ՊՐԷՄԻԱՆ Է ՄԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ԳՐԱՎԻՐ

ՅԻՍՈՒՍ ԽԱԶԱԿԻՐ

ՄԷԿՈՒ ԿԷՍ ԱՆԳԱՄ ԱՆԵԼԻ ՄԵԾ, ԲԱՆ ԱՅՍ 1889 Թ. «ԱՐՁԱՆՈՅ» ՊԱՏԿԵՐԸ.

Բ. ՊՐԷՄԻԱՆ, 1) Յովսէփ Գեղեցիկի վաճառունք, 1) Յի-
սուս Սինա իջնան վրայ աղօթելիս, 3) Մովսէս մարգարէի տա-
սը պատգամ ստանալը, վերին աստիճանի շքեղ պատկերներ,
100 Բ. գրքեր, 50 Բ. գրանդանի զարդ-կրեդէններ վաճաղ կը
զգտնեն սեպտեմբեր ամսին բաժանորդներին մէջ:

Գ. ՊՐԷՄԻԱՆ պատի-տախտակ օրացոյց կուղարկէ բա-
ժանորդներին դեկտեմբերի 31-ի հետ:
Բացի որանցից տարւայ ընծայրում կառացարկին հաներակներ
եւ բերուաներ, որոնց ԱՌԱՋԻՆ վճարները կրտաման միայնակներ.

Մինչև դեկտեմբերի 1-ը բաժանորդ գրեողը կրտամանայ Ա. պրէմիան աւե-
լի շուտ քան № 1-ը, իսկ աչնուհետև բաժանորդ գրեողը վճարը մեզ հասած
օրից մինչև մի ամիս:

ՅԻՍՈՒՍ ԽԱԶԱԿԻՐ պրէմիան 3000 օր. արգէն: ստացել է Թիֆլիզում:

«ԱՂԲԻՒՐԻ» տարեկան բաժանորդագիրը 3 Բ. է և պրէմիայի
ճանապարհածախս պէտք է ուղարկել 28 Կ. փոստի մարկա:

Ա. ՊԱՍՏԻՍ ՈՉ ՌԲԻՅ ԶԻ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакция «Агбуры», իսկ արտասահմա-
նից՝ Tiflis (Caucase) Rédaction de la Revue «AGBUR».

Խմբագիր-Հրատարակիչ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԳԱՂԱՓԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոգրամայով:
Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿ» տարեկան զինը 10 բուբլի է, վեց ամսականը 6 բուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարոսկայա և Բազար-
նայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը):

Կայսրութեան ուրիշ բաղաբներից «ՄՇԱԿ» գրվելու համար պէտք է
դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакция газеты „МШАКЪ“,
իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien „MSCHAK“.

Խմբագիր-հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

№ 11

«Աղբիւրի» գրականական ալբոմ, ԱՐԻՍՏԱԿԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵՐԱԿԵԱՆ:
Մանկութեան բարեկամներ (բանաստ.) . . . . . Ղ. Աղայեանց:
Աբգըլլազ (դերմաներէնից) . . . . . Արտաշէս Չխեանց:
Կովկասեան Յուդահանդէս, Երաժշտական բաժին (պատկեր):
Քնիր իմ մանկիկ (բանաստ.) . . . . . Արսէն Կրասիլնիկեան:
«Տօնմագ» . . . . . Լէօ:
Աղօթք ամենքի համար (բանաստ.) . . . . . Ջ. Բալուղեանց:
Կովկասեան Յուդահանդէս, Բազուկներ յապիկիօն (պատկեր):
Աշուն (բանաստ.) . . . . . Աղէք. Ծատուրեան:
Ստորերկրեայ մանուկներ (Վլ. Կորոլէնկօյի) . . . . . Կ. Մարտիրոսեանց:
Կովկասեան Յուդահանդէս, Իշխան Զօրջաձէ և Ընկ. պալիլիօն (պատկեր):
Իմ Վարդը (Նըւէր N. N.-ին, բանաստ.) . . . . . Ն. Բաբաբեկեան:
Արցունք (լեզենդա) . . . . . Աղէք. Ծատուրեան:

ՆՈՐ ԼՈՒՐԵՐ

Նոր երկաթուղի. Անբեւու պաշտ:

ԶԻԱՐՃԱԼԻՔ

Հանելուկ. Նախընթաց Աշի մէջ եղած առաջարկութեան և հանելուկների
բացատրութիւնները:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱԺԻՆ

Արիստակէս Եպիսկոպոս Սեդրակեան:

Զրիակերութիւն . . . . . Ղ. Աղայեանց:

Մ ա հ ա ց ու ց ա կ, Տիկին Վարդուհի Ռաֆայելեան:

Յիշատակարան աղետից ՚ի Ժամանակիս մերում:

Խառն Լուրեր: «Աղբիւրի» Պատասխաններ: Յայտարարութիւններ: